

Sobre la necessitat de la ficció

Una de les més estúpides manies intel·lectuals que circulen sense parar des de fa un segle i mig —potser des del Romanticisme, o abans encara— és l'obsessió per la idea de crisi. Cada generació que arriba a l'edat de poder expressar-se per escrit, té infal·liblement la dèria que el seu és un temps de crisi. Evidentment, si no hi ha grans guerres, revolucions generals o catàstrofes universals, la major part de la població no es troba gens ni mica afectada per tal crisi. I si n'hi ha, tampoc, perquè les "crisis" com a models intel·lectuals reiteratives no són cosa de guerres o catàstrofes. Són cosa de pensament, d'idees, de models formals, d'actituds, d'estètica o de valors. Són crisis d'aquest ens inaferrable conegut com l'"home modern", crisis de la filosofia, de l'art, de la música, de la literatura.

Ocupa tant de temps, parlar de les crisis, que sovint no en queda per a pensar si l'existència de tal fenomen és real o només imaginada. No sé, ara mateix, quant de temps deu fer que innumbrables periodistes, especialistes, professors, pensadors, i altres membres de gremis similars, parlen i escriuen incessantment sobre la crisi del llibre, la crisi de la lectura, la crisi de la literatura, i del teatre, de la novel·la o de tota mena d'escriptura. Ja fa temps, segons podem llegir els diaris, que el llibre és un objecte tecnològicament superat, destinat inexorablement a l'extinció i a ser substituït progressivament per cintes de vídeo, disquets d'ordinador i altres meravelles encara imprevisibles. Ja fa temps també, segons la premsa, que la novel·la és un gènere esgotat, passat, que busca eixides i no en troba, i per tant condemnat a l'experimentalisme efímer o a la repetició estèril: o siga, una cosa més morta que viva. Una cosa en crisi en qualsevol cas.

Quant al present i el futur dels "conjunts de fulls impresos" que anomenem

llibres, i a la crisi de tals objectes, una ràpida repassada empírica hauria de començar comparant el nombre global de títols i exemplars publicats, i sobretot el nombre de centres de difusió (llibreries i biblioteques) fa cinquanta anys, fa vint-i-cinc anys, i ara mateix. Per exemple al nostre país, on dubte molt que el resultat de la comparació confirmara cap idea d'extinció progressiva del producte. Quant a la novel·la, el requisit empíric mínim seria fer una comparació semblant i, sempre en el cas del nostre país i si volem de països veïns, comparar el nombre de practicants de l'art de la narrativa, regulats o irregulars, professionals o amateurs. Certament que, en parlar així, i per tant en fer burla del pessimisme dels profetes, estic parlant com a simple observador de fenòmens socials que estan a la vista de tothom. I que els analistes i profetes de crisis teòriques no solen molestar-se a prendre en consideració.

Jo em faria una altra pregunta, partint dels fets empírics: ¿per què hi ha més novel·les i més novel·listes que en cap altre moment de la història? Per a mi, la resposta no té misteri: perquè la major part dels països i societats tenen de tot més que mai. Hi ha més novel·les allà on hi ha també més educació, més salut, més bones cases, més bones comunicacions i més menjar. És molt simple: la ficció és un producte (els economistes poden considerar-la com un bé o com un servei) necessari en qualsevol societat humana. El llibre-novel·la, o similar, és la forma que ha pres aquest producte necessari, primer a l'Europa moderna, i després en tot el món contemporani. La novel·la és hereva del mite, de la fàula,

de la rondalla, de la comèdia o del drama; de totes aquelles formes en què la gent de totes les societats humanes ha expressat la necessitat bàsica d'imaginar altres vides.

Imaginar altres vides és, simplement, una manera de viure altres vides. I viure altres vides és l'única manera de superar la irreductible limitació de la vida que cada un viu. Per això utilitzem el terme "ficció": perquè no és mai real. La ficció pot tenir, i sovint té, la pretensió de ser "realista", és a dir, de reflectir personatges i fets tal com han passat efectivament, tal com són o com podrien ser. Tant se val: per al lector, fins la narració més realista serà sempre la d'una altra vida que no és la seua. Les accions i les situacions, els personatges i les emocions, tot el món en què, llegint, es projecta, les vides que llegint comparteix i reviu, només tenen existència, per a ell, com a món i vides de ficció. Torne a insistir, perquè aquesta és una perspectiva radicalment antropològica: la necessitat de la ficció és universal. I la societat contemporània satisfà aquesta necessitat de manera més abundant i variades que cap altra societat. Dels serials televisius als "còmics", i dels films de terror a les novel·les històriques, els "mons" i les "vides" a l'abast de l'espectador o del lector són ja un camp sense límits, inabastable, i sembla que inesgotable. Tan infinit i inesgotable com la necessitat de devorar ficció.

En aquest camp, la ficció escrita i llegida —prescindint ara del seu valor "literari"—, la narració posada en paper i enquadernada, la novel·la, té una parcel·la pròpia i segura. Potser ni més gran ni més important que les altres parcel·les, però garantida. Novel·listes i lectors de novel·les tenen el futur assegurat.

Joan F. Mira